

Digitale Werkomgeving 1

Inhoud

- Geschiedenis
- Soorten computers
- Hardware / Computer-architectuur

Geschiedenis.

Definitie computer

Een computer kan gedefinieerd worden als een **programmeerbaar toestel** waar **gegevens ingevoerd** worden, **verwerkt** worden, en ten slotte **uitgevoerd** worden.

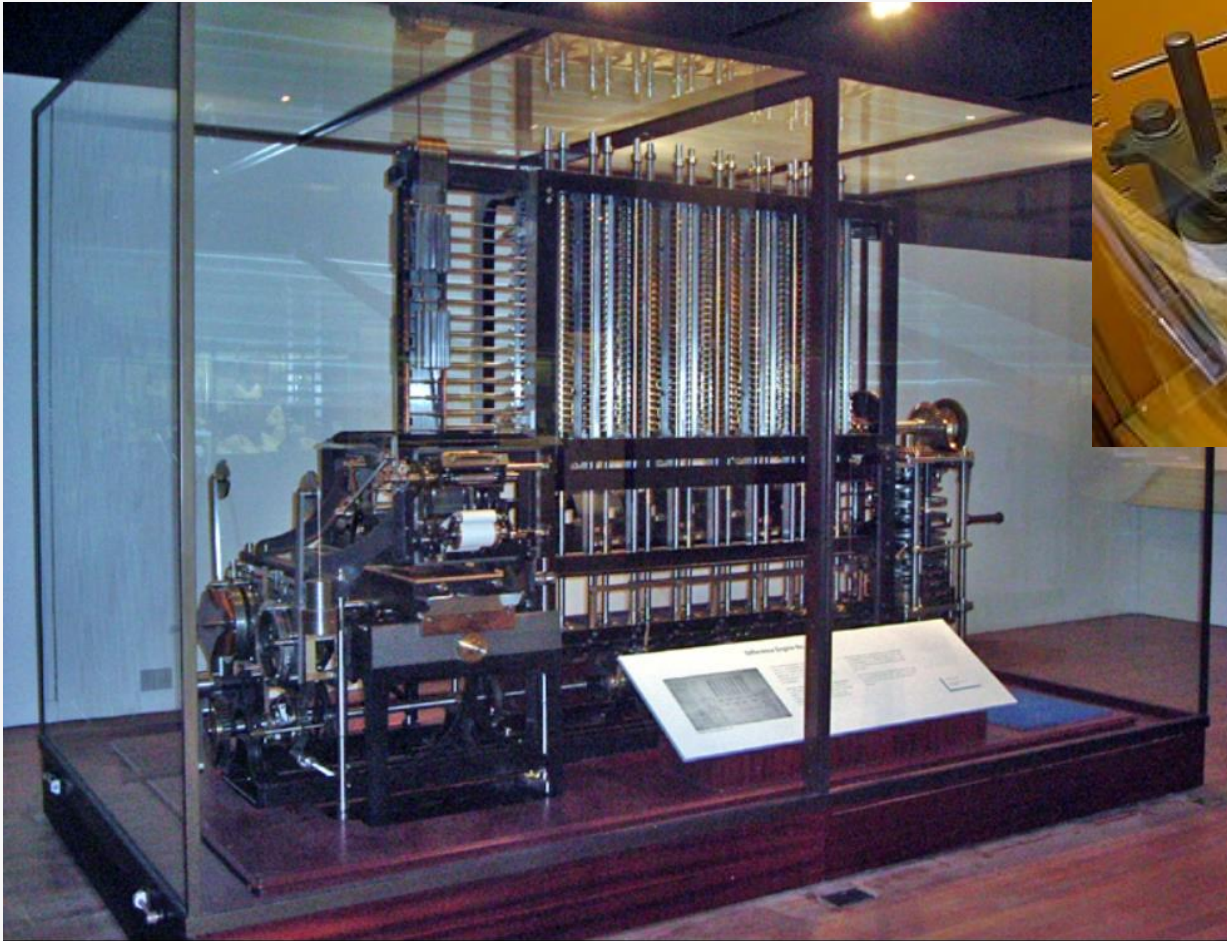
Definitie computer

digitaal (niet analoog)

binair $\rightarrow$ 1/0 $\rightarrow$ aan/uit $\rightarrow$ stroom/geen stroom

Geschiedenis

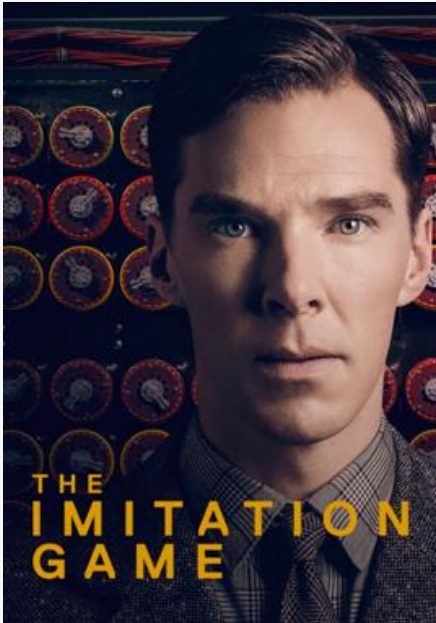
Charles Babbage

(1791-1871)

ontwierp
mechanische
computers

**HO
GENT**

Geschiedenis

The Imitation Game

Film over het leven van Alan Turing (1912-1954) en de "computer" die tijdens WO II de ENIGMA code (van de Duitsers) gekraakt heeft.

Computer bestond uit mechanische "relais"
(= schakelaars op basis van elektromagneten)

Geschiedenis

1940 - 1955

Eerste generatie
computers

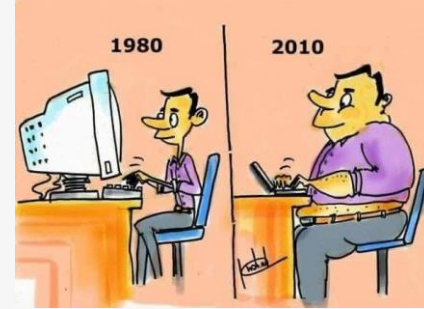
relais
radiolampen

IC's met
meerdere
transistoren

1964 - 1970

Derde generatie
computers

1956 - 1963

Tweede generatie
computers

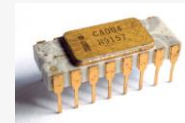

aparte
transistoren

1971 - HEDEN

Vierde generatie
computers

IC's/processors
met 1'000 tot
10'000'000
transistoren

HO
GENT

Our World
in Data

Transistor count

Year in which the microchip was first introduced

Licensed under CC-BY by the authors Hannah Ritchie and Max Roser.

Soorten computers.

Soorten computers

-
- Embedded computers
  - Tablets/Smartphones
  - Desktops/Laptops
  - Servers
  - Mainframe computers
  - Supercomputers

Laptops / Desktop computers

- Typische PC (Personal Computer)
- Voor dagelijks gebruik
- Types:
  - Laptop
  - Desktop PC
  - Tower PC
  - All-in-one PC
- Besturingssystemen:
  - Windows
  - macOS
  - Linux

Smartphones / Tablets

- Specifiek besturingssysteem:
  - iOS
  - Android

Embedded Computers

- Beperkte computer als onderdeel van een machine of apparaat. Bvb. in:
  - Auto's
  - Wasmachines
  - Dvd-spelers, Smart-TV's
  - Speelgoed, ...
- Vast programma voor specifieke functies (wordt normaal niet aangepast)
- Raspberry PI is speciaal geval: ideaal voor *embedded* toepassingen, maar bijna een volwaardige computer

Soorten computers

- Embedded computers
- Tablets/Smartphones
- Desktops/Laptops
- Servers
- Mainframe computers
- Supercomputers

Servers

- Computers zonder scherm en toetsenbord, enkel netwerk-verbinding
- Types:
  - Tower Server
  - Rack Server (voor in datacenters)
- Gebruikt als:
  - Bestandsserver
  - Webserver
  - Mailserver
  - Databaseserver
  - Active Directory server
  - ...

Mainframe computers

- Zeer grote geheugencapaciteit
- Veel gebruikers in parallel
- Nadruk op continuïteit en betrouwbaarheid
- Gebruikt in:
  - Administratieve omgevingen (bvb. banken, overheid, ...)
  - Industriële omgevingen (productie-processen)

Supercomputers

- Hoog prestatieniveau.
- Nadruk op rekencapaciteit
- Belangrijk voor computationele wetenschap:
  - Kwantummechanica
  - Weersvoorspellingen
  - Klimaatonderzoek
  - Luchtvaart
  - ...
- Bevatten tegenwoordig duizenden processoren.

Hardware Computer-architectuur.

Uit wat bestaat een computer?

Hardware

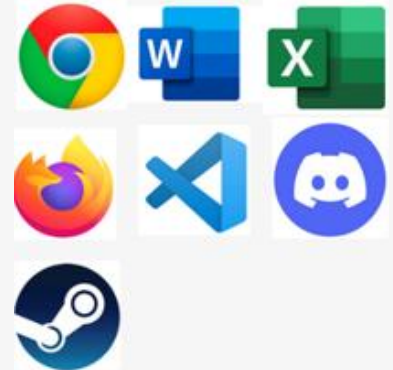

Software

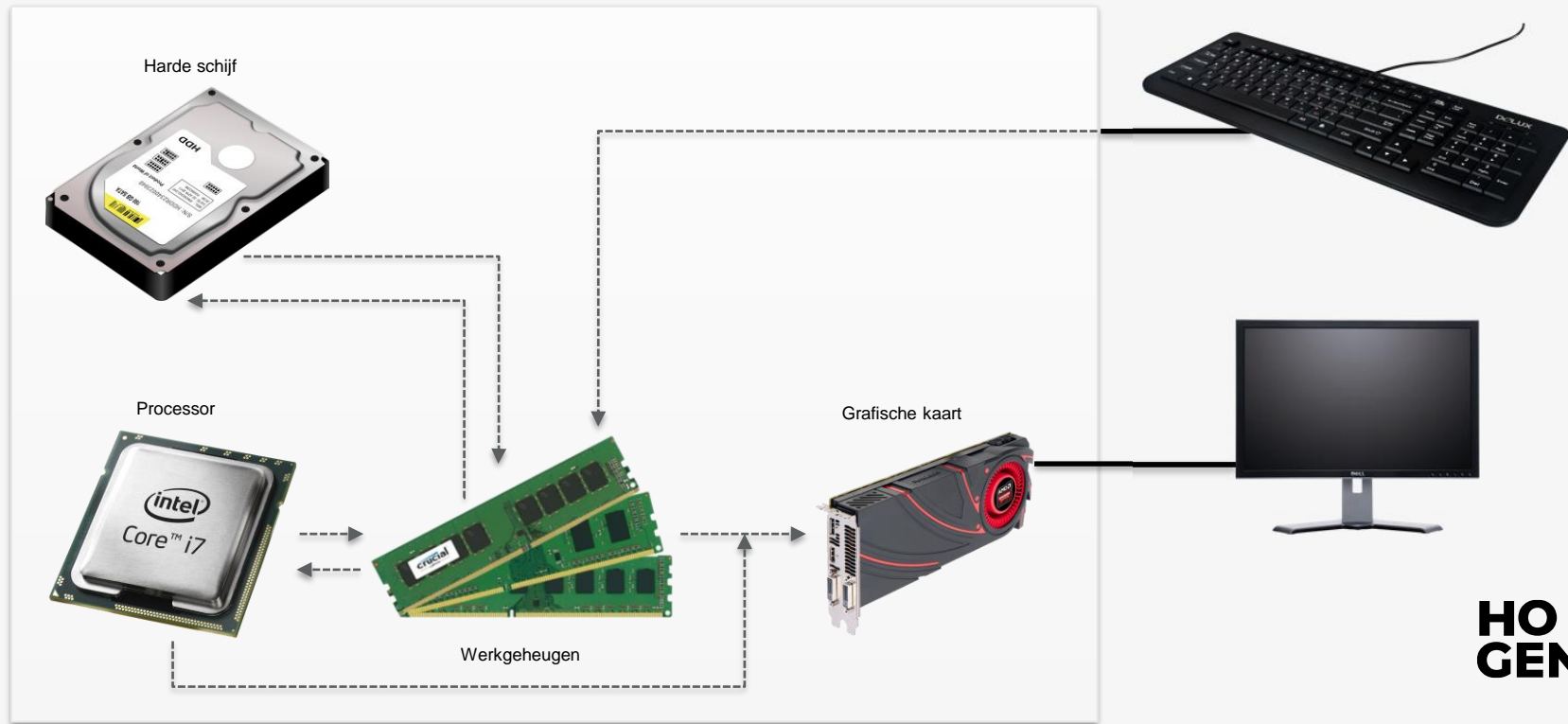
Bestuuringssysteem
(Operating System)

Toepassingen
(Applications / Apps)

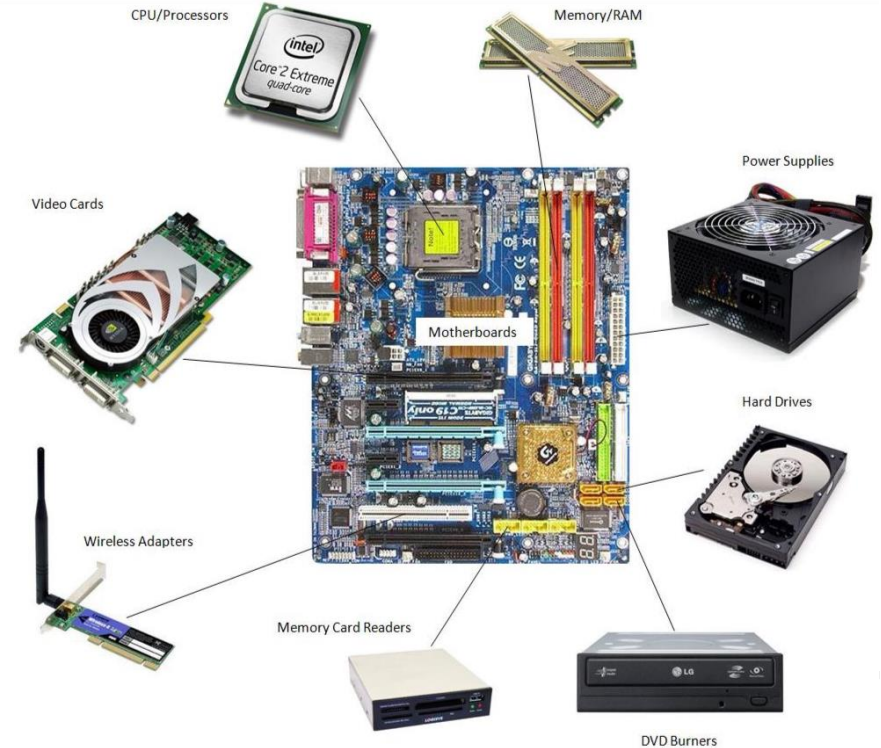

Schema van de computer

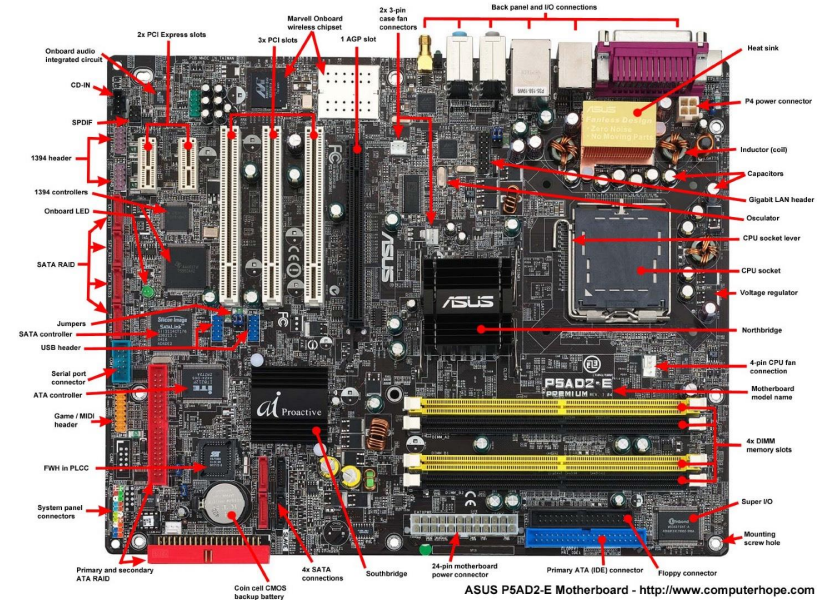
Bouwstenen van de computer

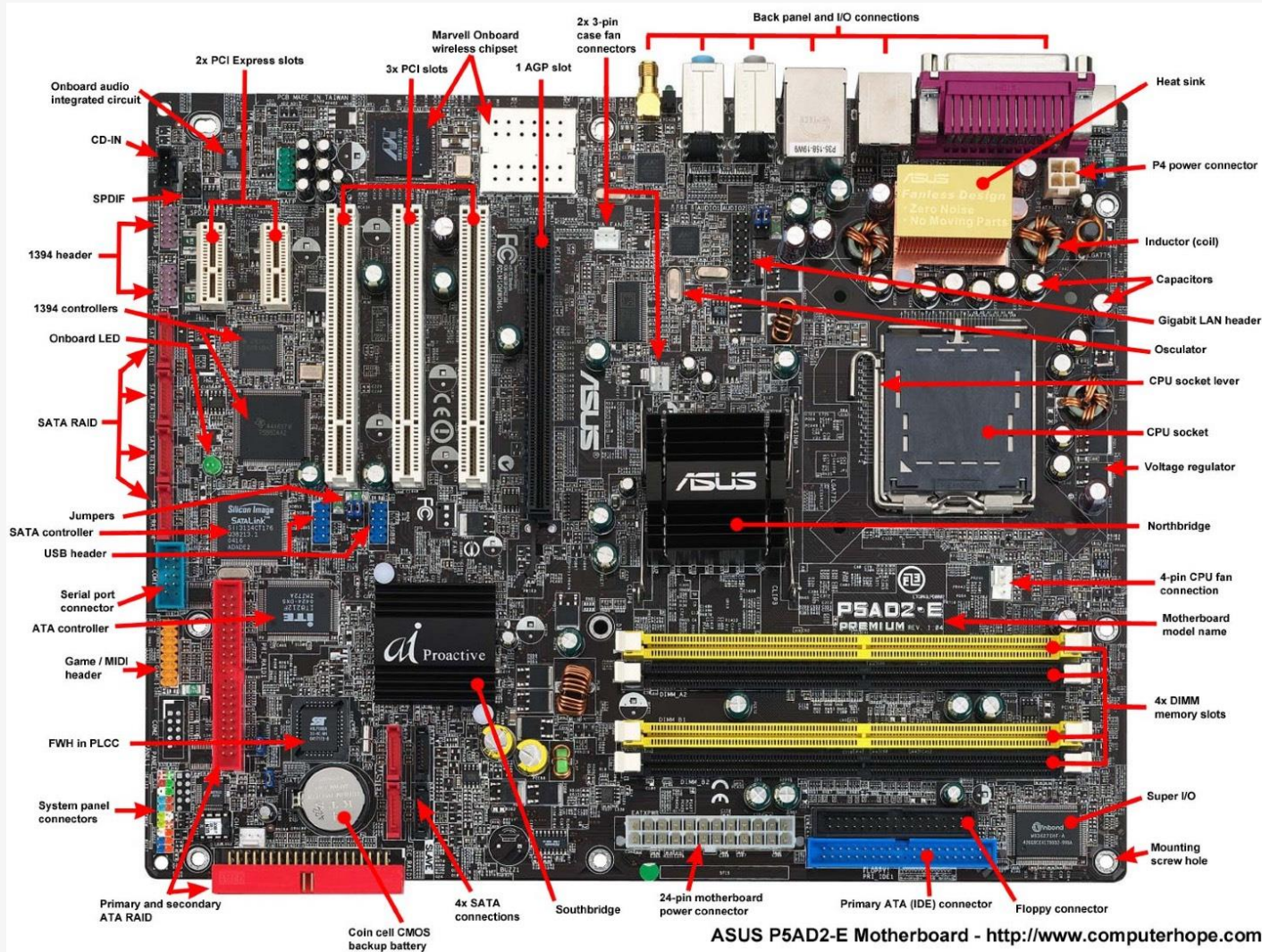

Het Moederbord

- Verbinding tussen computeronderdelen: processor, intern geheugen, uitbreidingskaarten en randapparatuur.
- Chipset
  - Koppeling tussen de processor, het geheugen en de PCI-sloten maar stuurt ook de USB poorten en de harde schijven aan.
- Communicatie verloopt over de bussen.
  - Netwerk van paden waarlangs gegevens vervoerd worden.

ASUS P5AD2-E Motherboard - <http://www.computerhope.com>

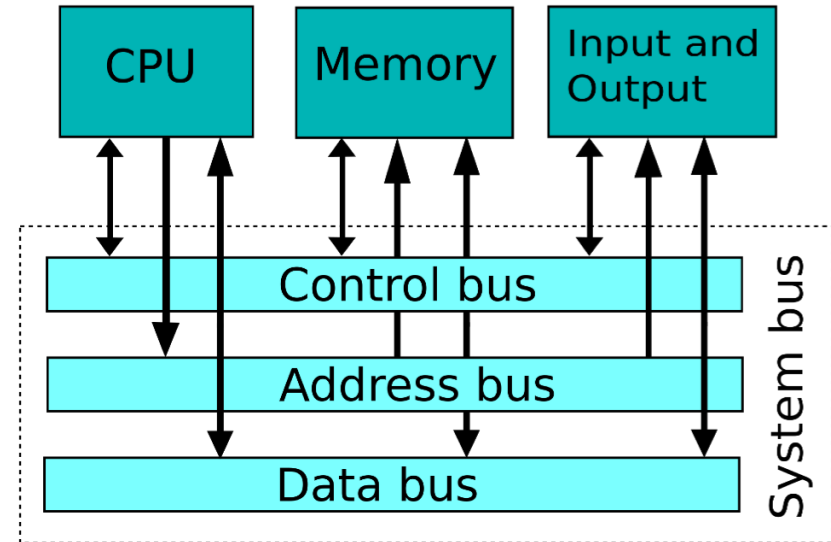
Het Moederbord - Chipset

- Zorgt voor de koppeling tussen de processor, het geheugen en de PCI-slots.
- Verkeersagent voor de datastromen over het moederbord en tussen de componenten.
- Drie belangrijke functies:
  - **System controller**
    - Regeling van de timing van de processor, gegevenstransport naar het intern geheugen, energiebeheer
  - **Peripheral controller**
    - Regeling van de verbindingen naar de interfaces waarop de randapparatuur aangesloten zit; hard disk interface, I/O poort controllers
  - **Memory controller**
    - Besturing van het werkgeheugen

Het Moederbord - Bussen

- Belangrijke onderdelen van de PC (Processor, intern geheugen, connectoren voor extern geheugen, poorten voor invoer- en uitvoerapparaten) zijn onderling verbonden met **parallele koperdraden** → **BUS**
- Verzameling van bussen die dienen voor de communicatie van de processor met de andere delen van de computer is de **systemebus**
  - Databus
    - Transporteert de data naar het geheugen
  - Adresbus
    - Geeft de plaats weer in het geheugen als er iets moet gelezen of weggeschreven worden
  - Controlebus
    - Bepaalt de timing wanneer er iets moet worden uitgelezen of weggeschreven worden

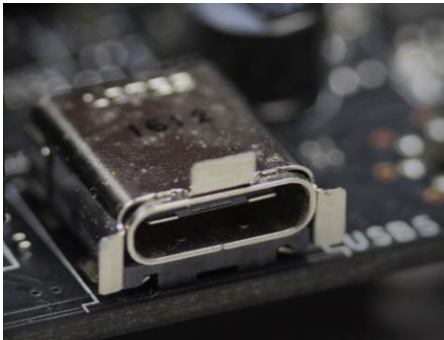

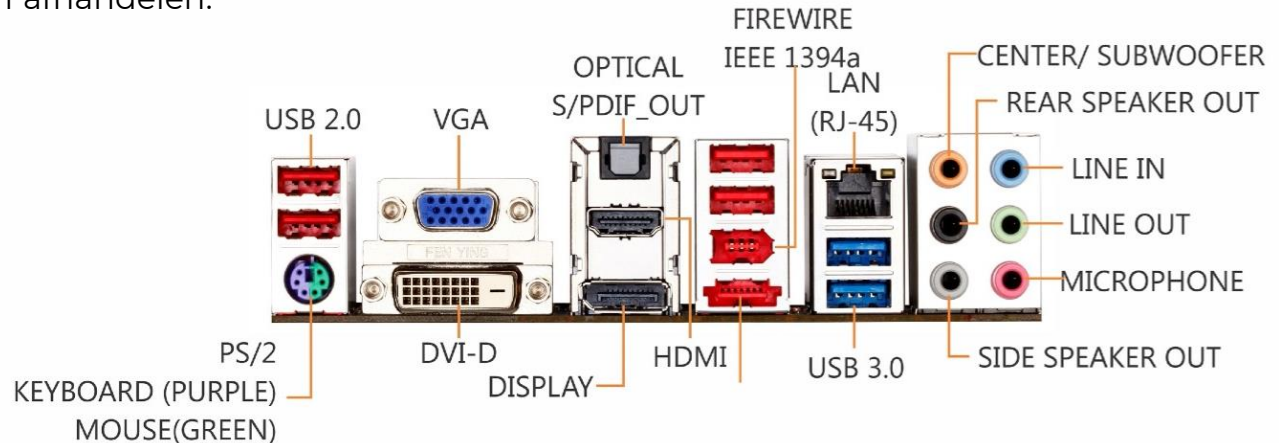
Het Moederbord - Poorten

Poorten

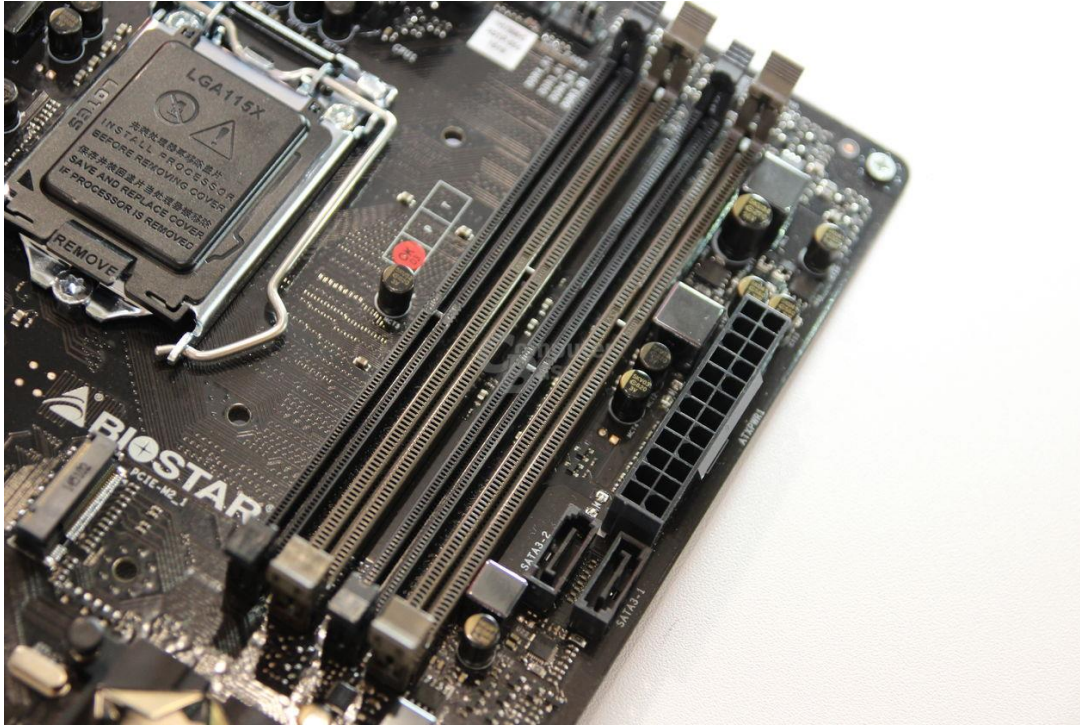
- Connectoren op het moederbord die verbindingen verzorgen met andere apparaten.
- Toegang wordt gecontroleerd door controllers.
- Controllers
  - Chips die de communicatie tussen het aangesloten apparaat en het systeem afhandelen.

USB-C

Het Moederbord - RAM-slots

- Sleuven om het werkgeheugen (RAM) uit te breiden.
- Laatste standaard: DDR5 (sinds 2020)

Het Moederbord

Uitbreidingssleuven

- Moederbord uitbreiden met extra functionaliteit
- Uitbreidingssleuven worden vooral gebruikt voor grafische kaarten, geluidskaarten, etc.
- Laatste standaard PCI Express

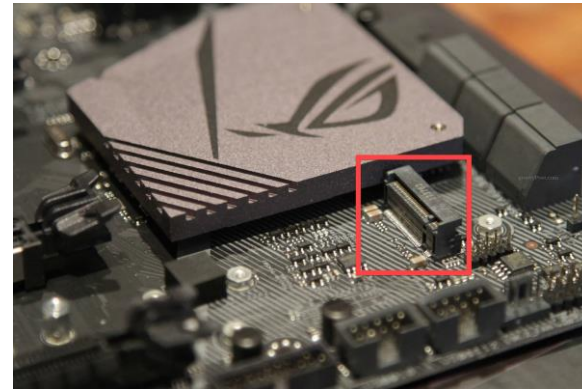
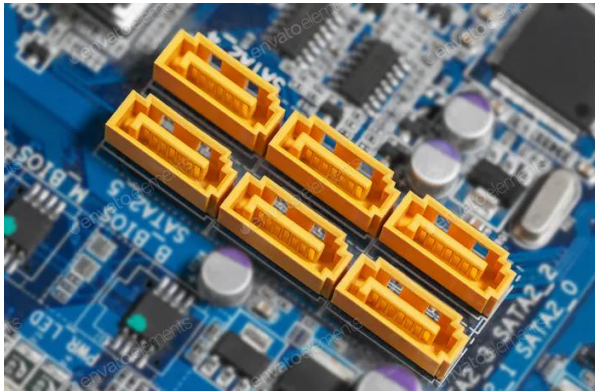

Het Moederbord

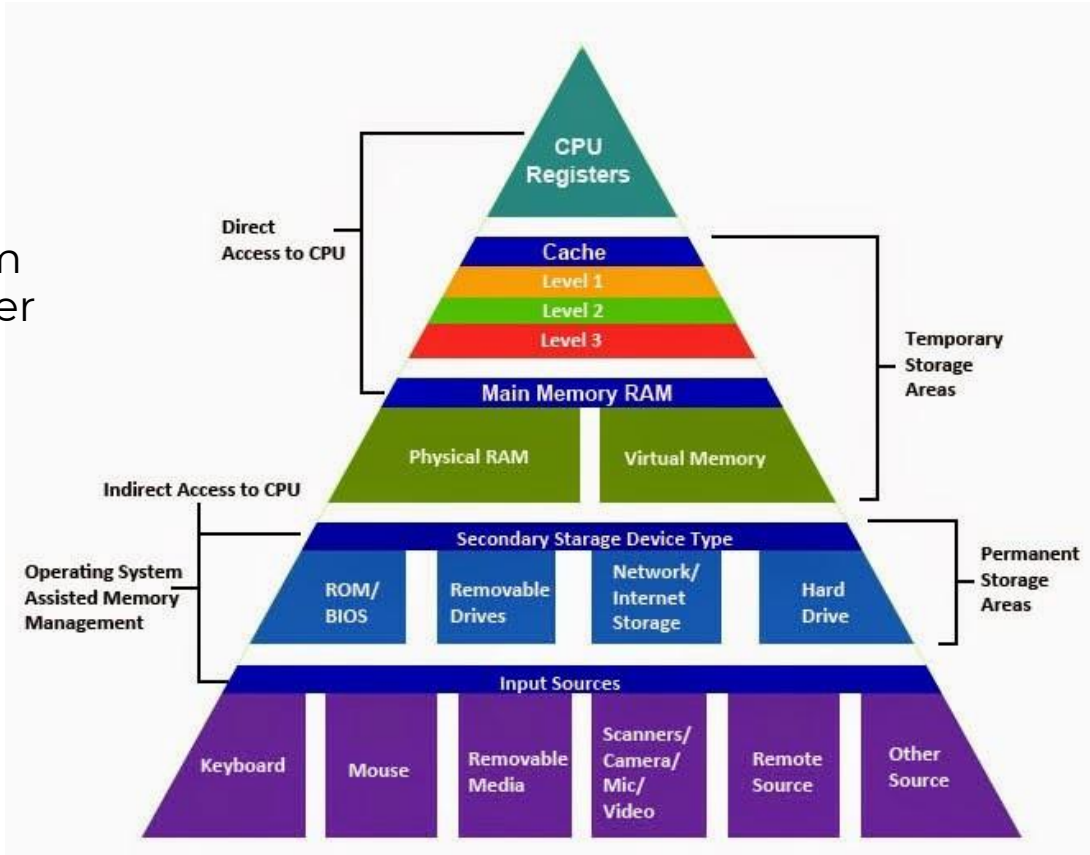
Opslagmedia

- Verbinden van een harde schijf of SSD-schijf/kaart
- SATA aansluiting (HDD, SSD schijf, DVD drive, etc.)
- M.2 (PCI-express) aansluiting (SSD kaart)

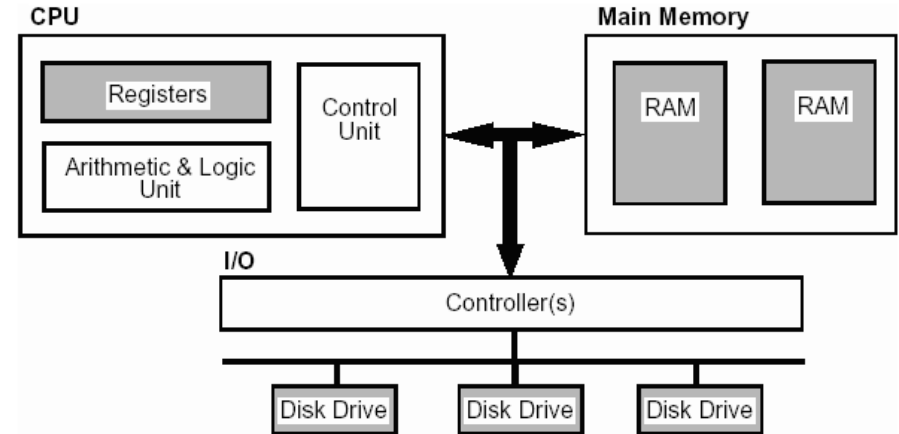
Het Geheugen

- Stelt een computer in staat om informatie op te slaan voor later gebruik.
- Onderscheid tussen:
  - Read Only Memory (ROM)
    - Niet vluchtig geheugen
  - Random Access Memory (RAM)
    - Vluchtig geheugen
- Geheugen piramide
  - Bovenaan:
    - Zeer snel maar weinig capaciteit (Zeer duur in aankoop)
  - Onderaan:
    - Traag maar veel capaciteit (Goedkoper in aankoop)

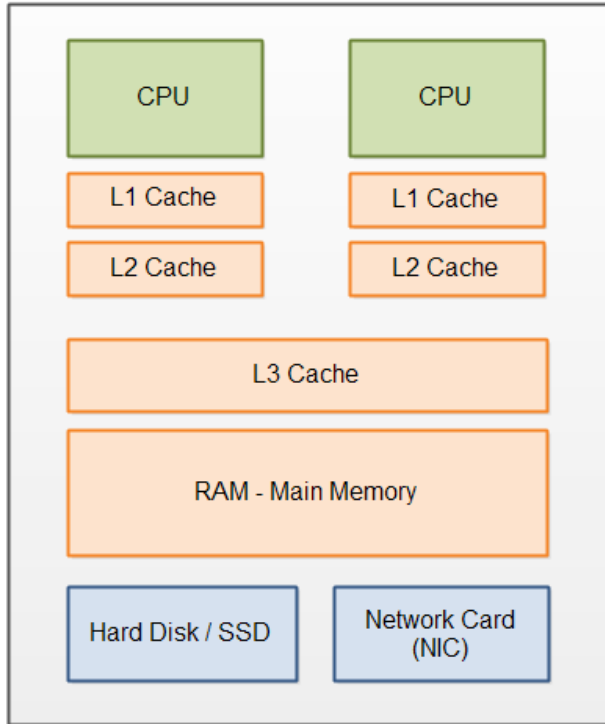

Het Geheugen - Registers

- Geïntegreerd geheugen in de processor.
  - Via bus zou te traag zijn
- Gebruikt om tussenresultaten op te slaan of om invoer op te slaan.
- Ettelijke malen sneller dan RAM, zowel in toegangstijd als in opzoektijd.
- Meestal maar 64 registers en waarvan ook maar maximaal 64 bits capaciteit.

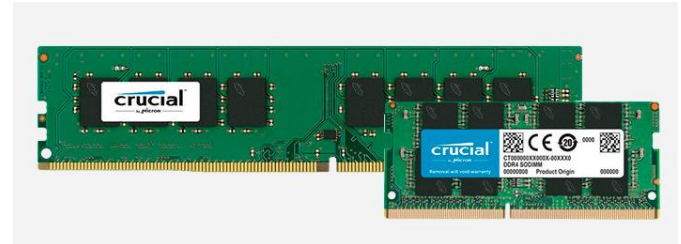
Het Geheugen - Cachegeheugen

- Geïntegreerd geheugen in de processor.
  - Data bufferen tussen twee componenten
- Laadt en slaat instructies op die de processor nodig heeft.
- Drie verschillende types cache:
  - L1 Cache
Extreem snel maar relatief klein in capaciteit (256KB tot 1 MB (Krachtige CPU's))
  - L2 Cache
Trager dan L1 cache maar groter in capaciteit (tussen 256KB en 8MB)
  - L3 Cache
Grootste cache in capaciteit maar ook de traagste van alle caches (tussen 4MB tot 50MB)
Maar wel nog steeds dubbel zo snel als RAM

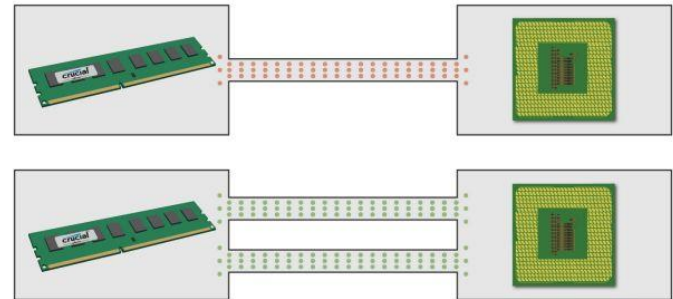
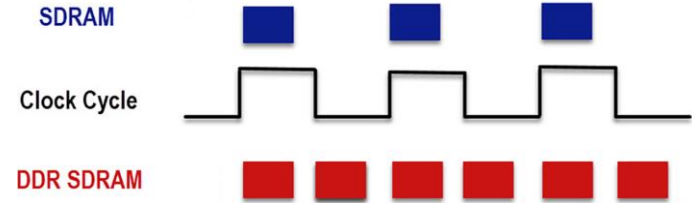
Het Geheugen - RAM

- Verliest de opgeslagen gegevens als de computer uitgeschakeld wordt.
- Random Access Memory (RAM)
  - Iedere geheugenplaats is even snel toegankelijk (In tegenstelling tot een traditionele harde schijf).
  - Kan zowel gelezen als geschreven worden
  - Tijdelijke opslag van programma's die je nu hebt open staan of het besturingssysteem
  - DIMM (Dual Inline Memory Modules)
    - Desktop modules
  - SODIMM (Small Outline Dual Inline Memory Modules)
    - Laptop modules

Het Geheugen - RAM

- RAM = Random Access Memory
- DDR (Double Data Rate) is een standaard die zoveel betekent als dubbele datasnelheid.
  - DDR3 / DDR4 / DDR5 (niet onderling compatibel)
- Kloksnelheid in Mhz zegt iets over het aantal schakelingen per seconde het geheugen kan maken. Hoe meer hoe beter, maar het moet wel overeenkomen met je moederbord.
- Dual Channel wordt gebruikt voor twee geheugenbanken met elk een eigen datakanaal met de processor. Op die manier kan er naar twee geheugenbanken tegelijk gegevens geschreven of gelezen worden.

Het Geheugen - RAM

DDR Version	DDR1	DDR2	DDR3	DDR 4	DDR5
Released date	2000	2003	2007	2012	2020
Operating voltage	2.5V	1.8V	1.5V	1.2V	1.1V
Prefetch buffer size	2	4	8	8	16
Chip densities	128Mb-1Gb	128Mb-4Gb	512Mb-8Gb	2Gb-16Gb	8Gb-64Gb
Data rate (MT/s)	200-400	400-800	800-2133	1600-3200	3200-6400
Bank groups	0	0	0	4	8
Termination/ODT	Ω on board	ODT added	Nominal, Dynamic Modes	Park Modes	Nominal Wr/Rd

Comparison of DDR Generations

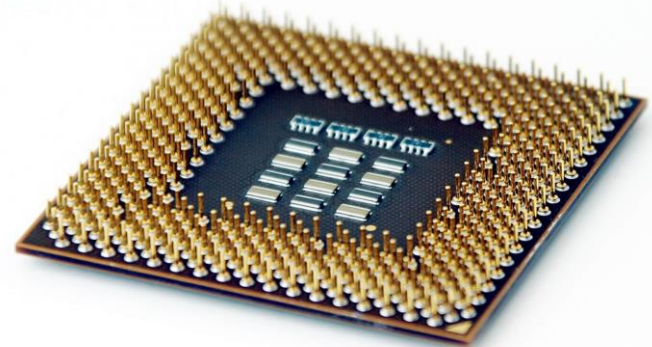
Het Geheugen - ROM

- Read Only Memory (ROM)
  - Meestal wordt daar de firmware bewaard
  - Kan enkel maar gelezen worden
  - Trager dan RAM
  - Shadow RAM
    - Toegangstijden zijn meestal traag daarom worden de gegevens uit het ROM geheugen tijdens het opstarten naar het RAM geheugen gekopieerd.
- ROM = non-volatile (niet vluchtig)
RAM/cache/registers = volatile (vluchtig)
- Non-volatile = Verliest de opgeslagen gegevens NIET wanneer de computer wordt uitgeschakeld

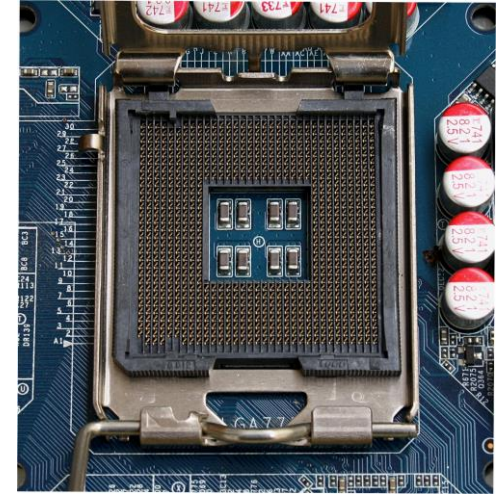
De Processor

- De belangrijkste component van de computer
- Zorgt voor de verwerking van de programma's en de gegevens.
- Wordt ook wel CPU (Central Processing Unit) genoemd
- Voert instructies uit die ingegeven worden in de moedertaal van de processor: "Assembly"
- Belangrijkste fabrikanten: Intel, AMD, Apple, Qualcomm, etc.

De Processor

- Gemonteerd op het moederbord in een socket. Achterkant staan een hoop 'pinnetjes' die juist passen in de socket van het moederbord.
  - Intel maakte ondertussen gebruik van zogenaamde LGA's, dit zijn kleine kuiltjes die contact maken met de zogenaamde landingspunten op het moederbord. Dit heeft zo zijn voordelen:
    - Hogere dichtheid van de contactpunten waardoor er meer stroom kan toegevoerd worden
    - Er kan meer data tegelijk getransporteerd worden

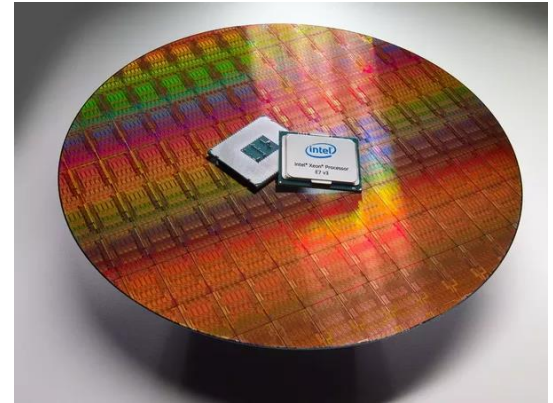
De Processor - Instructieset

- Verzameling van alle mogelijke machinecodes die de processor kan verwerken
- Intel en AMD gebruiken beide de x86 instructieset die Intel geschreven had begin de jaren 80.
  - Aanpassingen aan gebeurd in de loop van de jaren om meer meer mogelijkheden te bieden aan de ontwikkelaars
- Apple en Qualcomm gebruiken beiden een andere instructieset nl. de ARM instructieset.
- De **x86** en de **ARM** instructieset zijn niet compatibel met elkaar.

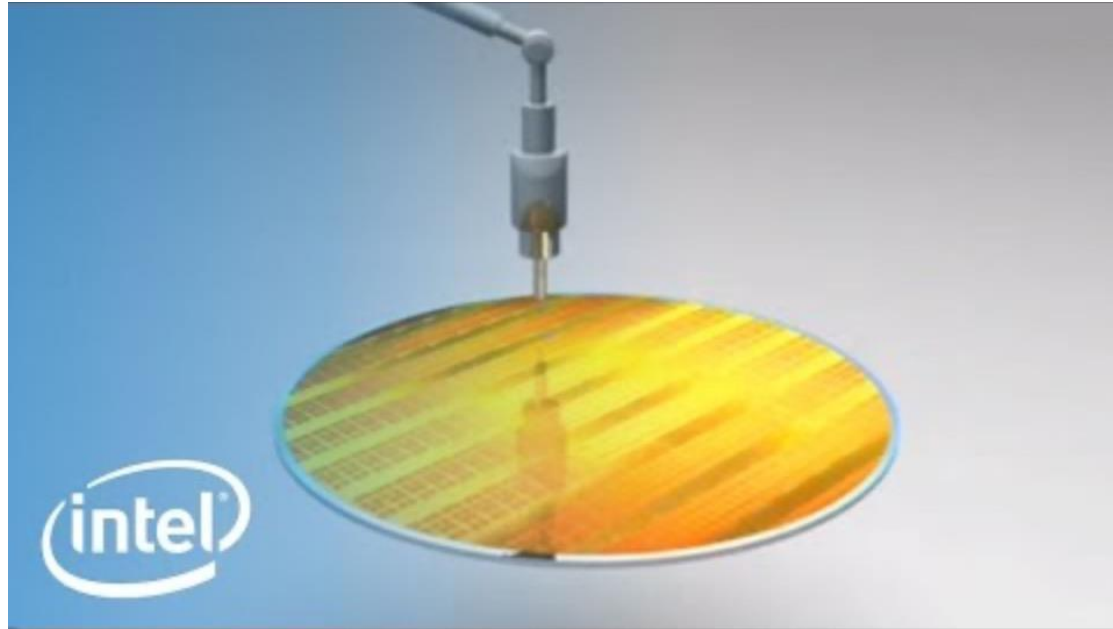
```
011010100110101000101101100100101011001010101001010101
011110001010111100011011101110001010100101001101010100
01010100010010010110101000101001011100011001010100100110
00110101010111101011011110100100100010110101010100000101
00110101001101010001011011001001010110010101010100101010
101111000101011110001101110111000101010010100110101010
00101010001001001011010100010100101110001100101010010011
00011010101011110101101111010010010001011010101010000010
001101010011010100010110110010010101100101010100101010
101111000101011110001101110111000101010010100110101010
00101010001001001011010100010100101110001100101010010011
00011010101011110101101111010010010001011010101010000010
001101010011010100010110110010010101100101010100101010
101111000101011110001101110111000101010010100110101010
00101010001001001011010100010100101110001100101010010011
00011010101011110101101111010010010001011010101010000010
001101010011010100010110110010010101100101010100101010
101111000101011110001101110111000101010010100110101010
00101010001001001011010100010100101110001100101010010011
00011010101011110101101111010010010001011010101010000010
001101010011010100010110110010010101100101010100101010
101111000101011110001101110111000101010010100110101010
```

De Processor - Productieproces

- Een paar miljard microscopisch kleine transistors op 1 chip.
- Gebruik makend van licht om een beeld op een wafer te etsen.
- Meest gangbare transistor groottes dag van vandaag zijn 14nm, 10nm en 7nm. Hoe kleiner hoe meer transistors mogelijk zijn.
- Opgebouwd in lagen zoals een 3D printer.
- Meerdere kernen kunnen meerdere zaken tegelijk uitvoeren. Vandaag processoren met 2 tot zelfs 18 kernen.

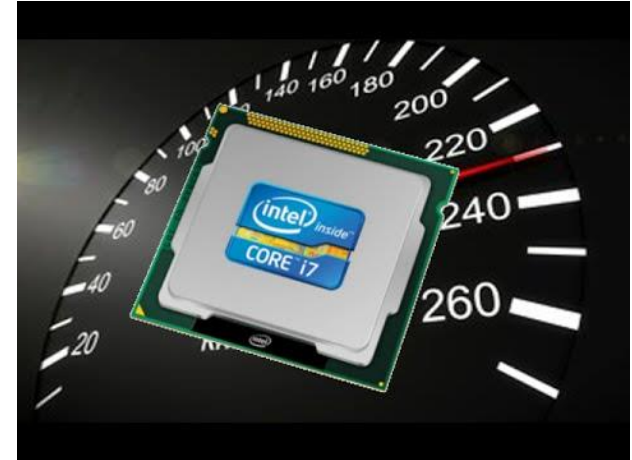

De Processor - Productieproces

De Processor - Snelheid

- Snelheid wordt uitgedrukt in Ghz (Miljard aan/uit cyclussen per seconde).
- Laatste 5 jaar blijft de kloksnelheid meestal hangen tussen de 3,7Ghz en 4Ghz. Hogere kloksnelheden vereisen meer energie.
- Meerdere kernen is de oplossing voor dit probleem.
- Sneller maken van de processor door te overclocken.

De Koeling

- Elektronische componenten worden warm.
- Nood aan een actieve koeling van onze belangrijke componenten (CPU, Grafische kaart, ...)
- Luchtkoeling: koelvinnen + fan
- Waterkoeling: voor extra goede koeling
- Koelpasta om de verbinding tussen de component en de koelvin of de koeler te garanderen.

De Harde Schijf (HDD)

- Traditionele harde schijven met ronddraaiende schijven
- Schrijf en leeskop die bits (0, 1) kan lezen of schrijven op deze magnetische schijven (platters)
- Bottleneck voor snelheid van de computers van vandaag
- Schijf die voor 80/90% vol zit is een vertragende factor voor het systeem
- Sequentieel lezen/schrijven **150MB/s**

De Harde Schijf (HDD)

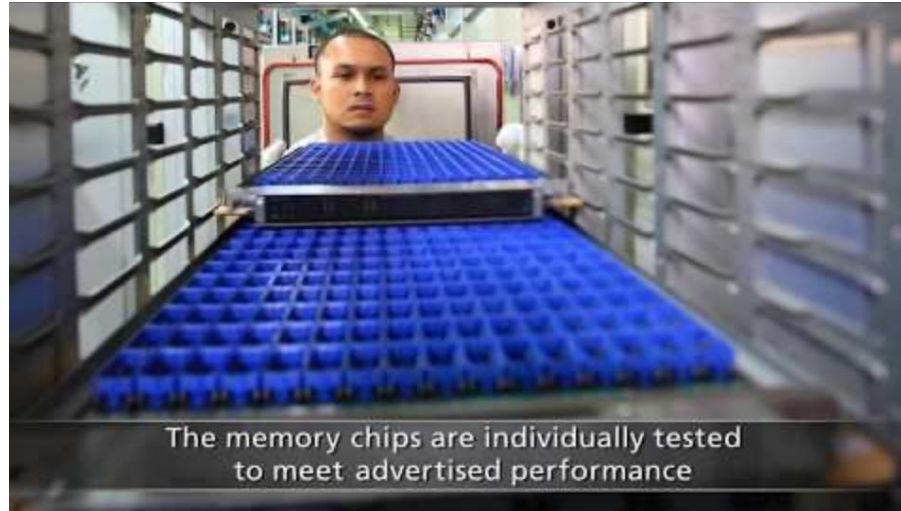
Filmpje: Hoe worden harde schijven gemaakt?
<https://www.youtube.com/watch?v=j0t98247fJM>

Solid State Drive (SSD)

- Nieuwere generatie opslagmedium
- Opgebouwd uit flash geheugen
- Vrij van bewegende onderdelen
- Vooral gebruikt om besturingssystemen en programma's op te zetten waarbij snelheid primeert
- Veel duurder dan een traditionele harde schijf
- Sequentieel lezen/schrijven 500MB/s tot zelfs 3.500MB/s.

Solid State Drive (SSD)

Filmpje: How solid state drives are made

<https://www.youtube.com/watch?v=EZJzLQJMdXs&t=3s>

De Grafische Kaart

- Interface tussen de computer en het beeldscherm
- Belangrijkste onderdeel hiervan is de GPU (Graphics Processing Unit)
- Videogeheugen, om digitale representatie van het beeld op te slaan
- Extra stroomtoevoer nodig voor zwaardere kaarten
- Passieve, actieve, water koeling

De Voeding

- Het moederbord en de belangrijke componenten van het systeem voorzien van stroom
- Non modulair, half modulair en volledig modulair
- Efficiëntie van de voeding wordt uitgedrukt in Bronze, Silver, Gold, Platinum labels
- Kracht wordt uitgedrukt in Watt. Game PC zal een hoger wattage nodig hebben dan een basis PC

MEGEKKO

HO
GENT

De Voeding

modulair

half modulair

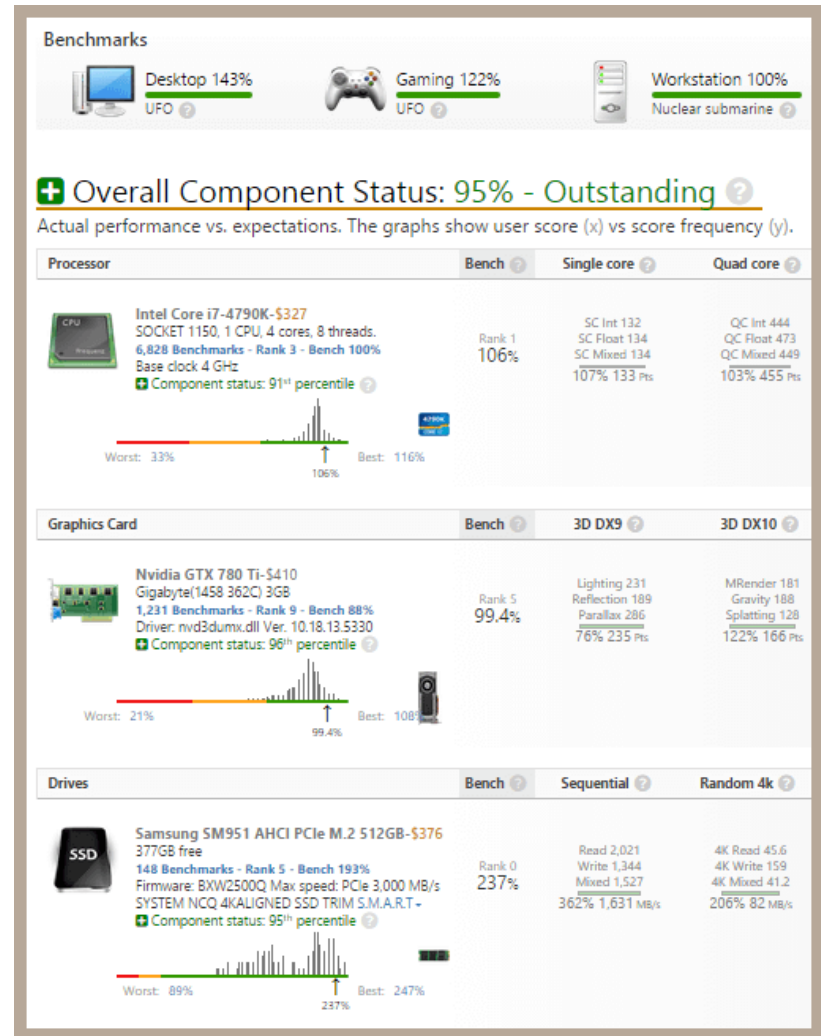

Benchmarks

- Testprocedure om de prestaties van apparaten, systemen met elkaar te vergelijken.
- Wordt heel veel gebruikt als er bvb. nieuwe hardware op de markt komt

OPDRACHT

- Voer een benchmark van uw systeem uit d.m.v. volgende software <https://www.userbenchmark.com/Software>
- "Print" het resultaat als PDF en upload de PDF naar Chamilo

Bouwen van een pc - Processor

- Intel CORE i3 – AMD Ryzen 3
  - Alledaags gebruik, mailen, surfen
- Intel CORE i5 – AMD Ryzen 5
  - Zakelijk gebruik en Adobe software gebruik (Photoshop)
- Intel CORE i7 – AMD Ryzen 7
  - Video editeren, ontwerpen en krachtige gaming
- Intel CORE i9 – AMD Ryzen 9
  - Extreem gaming, mega-tasking, high-end ontwerpen

Bouwen van een pc - Moederbord

- Kiezen van de processor fabrikant (Intel of AMD)
  - Via welke socket werkt deze processor met ons moederbord
- Data opslag
  - SATA aansluiting (HDD/SSD)
  - M.2 aansluiting (SSD)
- Type geheugen
  - DDR4-3200, DDR5, ...
- Aansluitingen
- Vormfactor

GIGABYTE™

msi®

ASUS

**HO
GENT**

Bouwen van een pc - HDD/SSD

- Meestal een combinatie van beiden
- SSD is duurder dus meestal kleinere opslag die we hierin nemen
- HDD is goedkoper dus beter voor grotere opslag capaciteit bvb. om bestanden op te slaan die we niet constant nodig hebben

SAMSUNG

**HO
GENT**

Bouwen van een pc - Geheugen

- Dual of Quad channel, geheugenmodules met dezelfde capaciteit nodig met een veelvoud van het aantal channels
- Capaciteit meestal van 8GB tot 32GB
- Hogere kloksnelheid is niet altijd beter
- Timings spelen ook een rol bij het geheugen (Toegangstijd)
- Hoe hoger kloksnelheid, hoe hoger de timings

Bouwen van een pc - Grafische kaart

- Hangt af van de resolutie die je wilt ondersteunen
- Meestal hoe hoger het getal in de naam of het type hoe beter
- Kloksnelheid van de GPU in MHz of GHz
- Videogeheugen en de snelheid van het geheugen
- 128, 192 of 256 bit (Bus breedte)

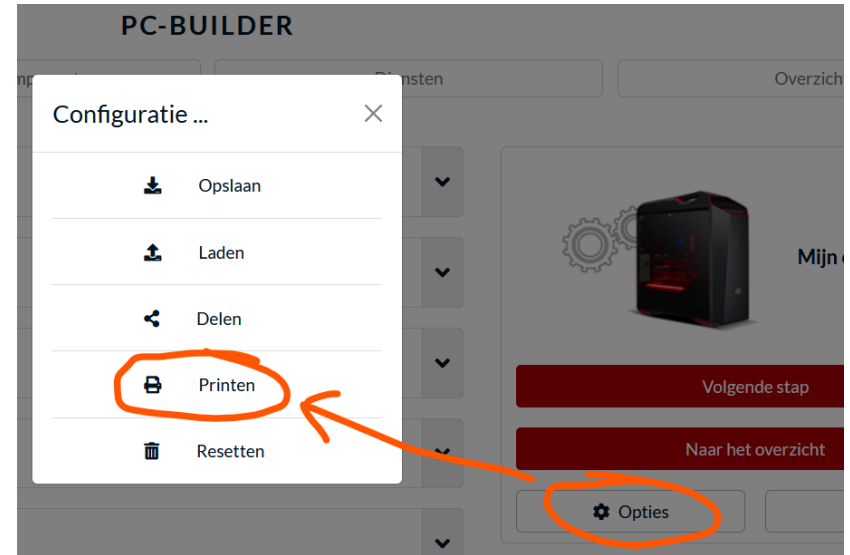

Bouwen van een pc - Opdracht

ALTERNATE

<https://www.alternate.be/>

- Stel je eigen pc samen via de PC-BUILDER van ALTERNATE.
- Minimale voorwaarden:
  - Intel i5 of Ryzen 5
  - 16 GB RAM (DDR4 of DDR5)
  - SSD van 512 GB
  - HDD van 1 TB
  - Grafische kaart met 8 GB RAM en 128-bit busbreedte
- Dit kan voor minder dan 1000 euro, maar je mag ook je droom-pc samenstellen voor een budget van maximaal 2000 euro.
- Maak een PDF van het resultaat (via "Options" → "Printen") en upload de PDF naar Chamilo

Bouwen van een pc - Video

Filmpje: How to build your own (gaming) PC?

<https://www.youtube.com/watch?v=v7MYOpFONCU>

Bouwen van de pc - Extra

- Simulator waarmee je een pc kan bouwen via een spel
- Kan gekocht worden op Steam

